

OKTOBER- REVOLUTIONEN OG DEN DANSKE VENSTREFLØJ

Socialistiske presserøster i samtiden

Af Julie Birkedal Riisbro

Efter Oktoberrevolutionen 1917 forandredes landskabet på den danske venstrefløj markant. Nye politiske grupperinger opstod i dens kølvand, mens andre forsvandt. Nye og skarpe fronter blev trukket op. Når vi i 2017 gør revolutionens regnebræt op, kan vi gøre det på sikker afstand af begivenhederne. Men hvordan så datidens danske socialistister på den udvikling, der foregik for øjnene af dem? Svaret på dette spørgsmål kan ikke mindst findes i de venstrefløjspublikationer, som partierne udgav. Her stod slaget om at påvirke den danske arbejderklasse i dens syn både på selve revolutionen og på den nye Sovjetstat.

Oktoberrevolutionen i Rusland er en af de mest afgørende milepæle i socialismens historie.¹ Både internationalt og i dansk kontekst fik den allerede i samtiden vidtrækkende betydning for de partier og grupperinger, der befandt sig til venstre i det politiske spektrum. Ingen af dem kom uden om at forholde sig til de første erfaringer med en erklæret socialistisk samfundsindretning. Spørgsmålet er så, hvordan både selve revolu-

tionen og den nye sovjetstats første meget turbulente år blev tolket af datidens socialistiske partier?

I denne artikel rettes blikket specielt mod, hvordan den danske venstrefløj betragtede Oktoberrevolutionen og den efterfølgende opbygning af det nye sovjetsystem i årene 1917-1924. Emnet er bredt, og der kan anlægges flere forskellige synsvinkler. Målet med denne undersøgelse er først og fremmest at kaste lys over, hvordan partiernes ledelse *præsenterede* udviklingen mod øst for den danske arbejderklasse. Her står fremstillingerne i deres respektive aviser og øvrige publikationer selvsagt centralt. Det var i høj grad gennem disse, at situationen blev udlagt for de danske arbejdere. Det var her, at kampen om sjælene skulle stå.²

Som følge af det valgte perspektiv fokuseres der især på avisernes opfattelse af den interne udvikling i Rusland og de særlige politiske systemtræk ved den nye samfundsorden, mens f.eks. udenrigs- og forsvarspolitiske spørgsmål kun undtagelsesvis berøres. Vægten er desuden blevet lagt på at identificere de budskaber, der må ses som mest repræsentative for den samlede pressedækning og samtidig udtrykker avisredaktionernes egne holdninger – og ikke kun diverse enkeltpersoners synspunkter.

Arbejderbevægelsen i Danmark var dengang domineret af et stærkt Socialdemokrati. Det er derfor naturligt at tage udgangspunkt i det socialdemokratiske partiorgan *Social-Demokraten*. I opposition til Socialdemokratiet – og til hinanden indbyrdes – eksisterede der oprindeligt en række mere radikale venstrefløjsgropper, som det senere lykkedes at forene til et samlet dansk kommunistparti – DKP.³ Avisbilledet her er mere broget. Denne artikel stiller skarpt på aviserne *Solidaritet*, *Klassekampen*, *Arbejdet* og *Arbejderbladet*. *Solidaritet* var siden 1911 blevet udgivet af den syndikalistisk orienterede gruppe Fagoppositionens Sammenslutning, mens de øvrige publikationer først så dagens lys efter Oktoberrevolutionen. *Klassekampen* blev fra maj 1918 udgivet som organ for det kortlivede Socialistisk Arbejderparti (SAP). I november 1919 blev *Klassekampen* afløst af avisen *Arbejdet*, der blev udgivet af Danmarks Venstresocialistiske Parti (VSP). I maj 1921 blev *Solidaritet* og *Arbejdet* sammenlagt til *Arbejderbladet*, hvor udgiveren var de danske kommunister.⁴ Der fandtes også andre venstrefløjspublikationer i perioden, men de nævnte aviser må betragtes som centrale repræsentanter for datidens socialistiske strømninger i Danmark og dermed også som en dækkende afspejling af de modstående opfattelser af sovjetregimet, der dengang herskede på den danske venstrefløj.

Når der i denne undersøgelse sættes punktum ved året 1924, har det flere årsager. Blandt de vigtigste er, at Socialdemokratiet omkring dette tidspunkt indstillede en del af sin polemik mod den revolutionære venstrefløj i Danmark

– dengang repræsenteret af DKP. Ikke fordi modsætningerne mellem den demokratiske socialisme og kommunismen var blevet mindre, men fordi socialdemokraterne betragtede den danske kommunisme som stadig mere ubetydelig og isoleret. Hvor det tidligere havde været svært at vurdere, i hvor høj grad syndikalister, kommunister og andre venstrefløjsgrupper repræsenterede en reel trussel mod den socialdemokratiske arbejderbevægelse, anså man nu deres indflydelse for at være så begrænset, at det ikke længere var nødvendigt at bruge ret mange kræfter på den sag.⁵ Netop i 1924 udgav Socialdemokratiet dog en lille bog med titlen “Kommunismen. Håndbog for Socialdemokratiet”, der kan ses som en slags status over partiets forhold til det sovjetiske projekt og derfor i sig selv er et naturligt sluttidspunkt for analysen. Hertil kommer, at året 1924 også udenrigspolitisk markerer et vigtigt skel i udviklingen, idet det var året, hvor Staunings første socialdemokratiske regering – på linje med en række andre regeringer – anerkendte sovjetstaten diplomatisk. Dertil kommer, at Sovjetunionen og hele den kommunistiske verdensbevægelse selv gik ind i en ny fase efter Oktoberrevolutionens førstemand, Vladimir Iljitj Lenins død den 21. januar. Undersøgelsen vil med andre ord være koncentreret om den særlige leninistiske epoke – der kan betragtes som Sovjetstatens første formative år.

Den danske venstrefløjs syn på den russiske revolution har været berørt i flere undersøgelser. I to ældre upublicerede specialer af Erik Beukel og Lars Brønd Sørensen behandles Socialdemokratiets tidlige opfattelse af Oktoberrevolutionen. Morten Thing ser på den samlede danske arbejderklasses forhold til revolutionen i artiklen *The Russian Revolution and the Danish Labour Movement*. Claus Bryld analyserer socialdemokratisk tænkning i *Det danske socialdemokrati og revisionismen*, mens Bent Jensen beskæftiger sig med *Danmark og det russiske spørgsmål 1917-1924* i sin doktordisputats. Kurt Jacobsens bog *Mellem København og Moskva* omhandler DKP's historie 1919-1929 med særlig vægt på partiets forhold til Sovjetrusland. Den danske syndikalisme behandles blandt andet i Curt Sørensens artikel *Den syndikalistiske ideologi i den danske arbejderbevægelse ca. 1910-1921*. Historikeren Aleksander Kan har desuden skrevet en kortere, lidt særegen artikel om *Socialdemokratiet og den russiske borgerkrig*. Herudover trækker undersøgelsen på generelle fremstillinger af den russiske revolution og Sovjetstatens første år. Et nyere dansksproget værk er Erik Kulavigs *Den Russiske Revolution 1917*. En lidt ældre, men meget grundig engelsksproget fremstilling kan findes i Richard Pipes *The Russian Revolution*.⁶

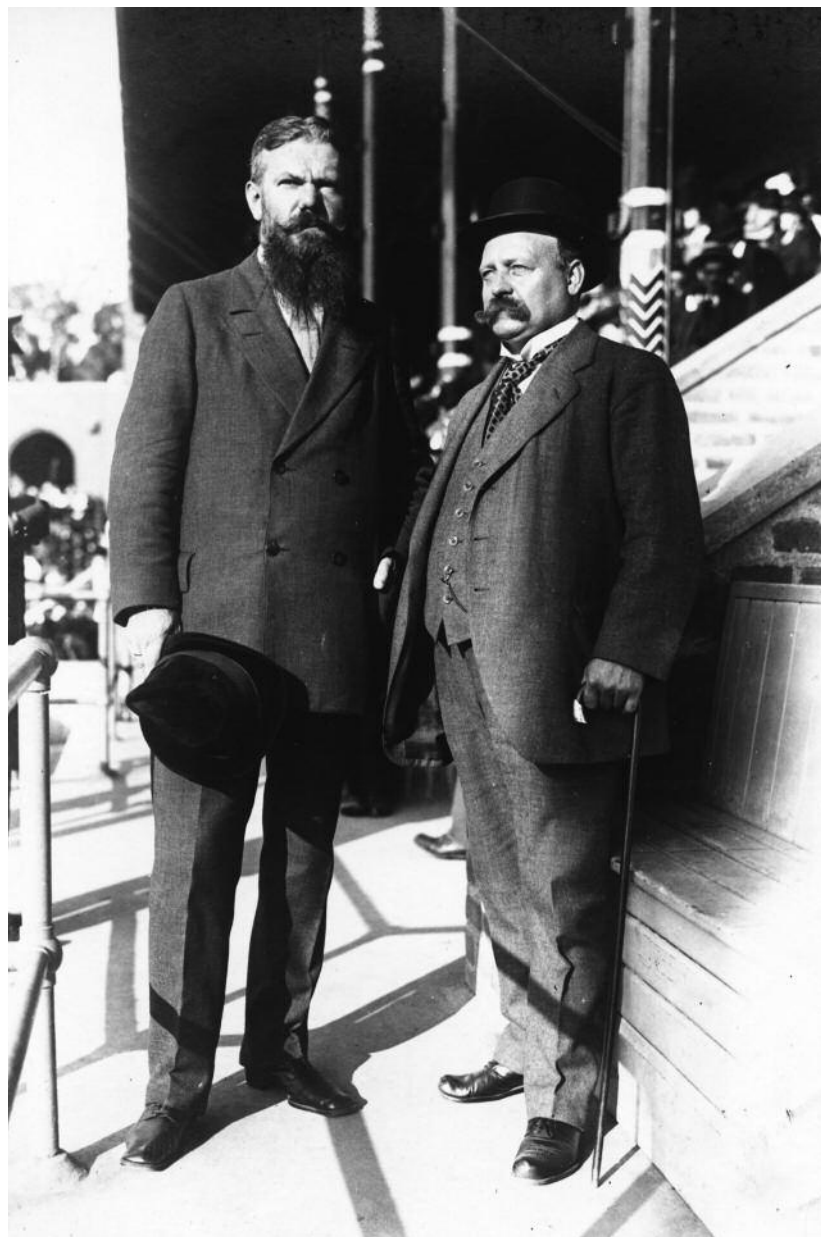
Revolutionens rødder

Den russiske revolution var kulminationen på en proces, der havde været længe undervejs. Den havde af den grund også mange årsager. Blandt de mest tungtvejende skal fremhæves den dybe forarmelse, der for langt de fleste mennesker var hverdagen i det zaristiske Rusland. Samtidig var landet domineret af et strengt konservativt og autokratisk styre og præget af store interne modsætninger mellem de forskellige befolkningsgrupper.

Deltagelsen i Første Verdenskrig på de vestlige ententemagters side havde yderligere forstærket både den sociale nød og den politiske uro.⁷ Da zarstyret kollapsede i foråret 1917, blev det i første omgang erstattet af et borgerligt parlamentarisk system. For befolkningens brede lag var forholdene dog uændrede, ligesom den nye regering ikke tog skridt til at afslutte Ruslands krigsdeltagelse. Derved skete der en yderligere styrkelse af de radikale politiske grupperinger, der var vokset frem i de forudgående år og havde en omstyrtelse af det bestående samfund som deres mål.⁸

For revolutionens leder Lenin stak revolutionens rødder imidlertid endnu dybere: Den politiske omvæltning i Rusland var i sidste instans en uafvendelig konsekvens af historiens lovmæssige udvikling. Med udgangspunkt i Marx' og Engels' skrifter mente han, at ethvert samfund nødvendigvis ville gennemleve en række stadier præget af hård klassekamp og periodiske voldelige revolutioner, indtil en sidste – socialistisk – revolution gjorde en ende på det borgerligt kapitalistiske stadium og banede vejen for et kommunistisk system – selve historiens endemål. Her ville alle mennesker leve sammen i fred og fordragelighed takket være afskaffelsen af de klasse modsætninger, der havde præget de tidligere stadier i udviklingen. Ud fra dette ståsted afviste Lenin altså muligheden for, at klassesamfundet kunne overvindes ad fredelig evolutionær vej.

I betragtning af, at den grundlæggende drivkraft mentes at være samfundsudviklingens egne iboende lovmæssigheder, kunne man måske tro, at det i Lenins øjne blot drejede sig om at sætte sig ned og passivt vente på, at denne objektivt givne kraft slog igennem. Men sådan forholdt det sig på ingen måde. For Lenin var det helt afgørende at *gribe ind* i udviklingen og forme processens forløb med alle til rådighed stående midler. Og her turde han ikke forlade sig på, at arbejderklassen eller folket selv kunne klare opgaven. Initiativet skulle ligge hos en disciplineret og politisk skolet elite, forenet i et parti, der tydeligt havde revolutionen på dagsordenen og derfor lige så klart afviste den parlamentariske vej til socialismen. I 1903 førte Lenins radikalisme til en splittelse inden for det russiske socialdemokrati i henholdsvis en revolutionær såkaldt bolsjevikisk fløj og de – i hvert fald med tiden – mere moderate mensjevikker.⁹

Fredsperspektivet spillede en afgørende rolle i Social-Demokratens syn på Oktoberrevolutionen i de allerførste måneder. Her ses avisens redaktør Frederik Borghjerg (til venstre) ved et internationalt fredsmøde i Stockholm tidligere på året 1917.

Den klassiske marxistiske forestilling var, at den socialistiske revolution først ville indtræffe i de lande, der havde det mest udviklede kapitalistiske system, som eksempelvis Tyskland. Da Lenin så, hvordan situationen i Rusland blev mere og mere skrøbelig, konkluderede han, at revolutionen også kunne igangsættes her, på trods af at Rusland måtte regnes for et af de *mindst* ud-

viklede kapitalistiske samfund. Et kardinalpunkt i hans teori var imidlertid, at en russisk revolution for at sejre endegyldigt skulle følges op af revolutioner i mere avancerede lande.

Udbruddet af Første Verdenskrig i 1914 skabte yderligere splittelse på den internationale venstrefløj. Stærke socialdemokratiske kræfter gik ind for, at deres land deltog i krigen, mens andre anlagde et pacifistisk synspunkt. For Lenin understøttede verdenskrigen yderligere den impuls, der kaldte til handling. Han var af den overbevisning, at man forpassede en revolutionær mulighed, hvis man ikke udnyttede den aktuelle situation. Det drejede sig om at vende den traditionelle krig mellem nationer til en international borgerkrig mellem kapitalister og socialister.¹⁰

Resultatet blev, at bolsjevikkerne – med Lenin og Lev Trotskij i spidsen – den 7. november 1917 gennemførte et kup mod den siddende “provisoriske” regering, der dengang blev ledet af den moderate socialist Aleksandr Kerenskij.

Et nyt system bygget op omkring et hierarki af “råd” (på russisk: sovjetter) med en alrussisk sovjetkongres og en regering under navnet Folkekommisærernes Råd i toppen blev nu etableret. I første omgang blev også denne regering dog betegnet som provisorisk. Det vil sige, at den kun skulle sidde, til en Grundlovgivende Forsamling var trådt sammen og havde truffet endelig afgørelse om Ruslands fremtidige samfundsindretning.

“Fredsrevolutionen”

I de første måneder efter revolutionen fulgte *Social-Demokraten* udviklingen mod øst med store forventninger. Håbet var, at bolsjevikkerne – eller “maksimalisterne” som de også kaldtes på denne tid – endelig kunne sikre en europæisk fred. “Ententens krigsforlængere høster nu, hvad de har sået”, således startede bladets redaktør Frederik Borgbjerg sin leder den 9. november 1917. Samme dag som man på forsiden i stort anlagte artikler berettede om “Den ny statsomvæltning i Rusland”.¹¹

I socialdemokratisk optik var revolutionen først og fremmest en konsekvens af det russiske folks stærke krigstræthed. Baggrunden for Oktoberrevolutionen skulle findes i Kerenskij-regeringens manglende evne til at skabe fred og de kapitalistiske og imperialistiske Entente-regeringers modstand mod en fredsaftale uden anneksioner og krav om krigsskadeserstatninger.¹²

I tiden umiddelbart efter revolutionen blev begivenhederne dækket tæt, både i form af deciderede nyhedsartikler, beskrivelser af bolsjevikernes korttidsprogram, lange portrætartikler af Lenin og Trotskij og endelig mere holdningsprægede tilkendegivelser eksempelvis i form af lederartikler.

Et udtryk, som avisen igen og igen hæftede på hændelserne i Rusland, var “fredsrevolution”.¹³ Men *Social-Demokraten* lagde i sin støtte til det nye styre også vægt på andre elementer i bolsjevikernes program. Her drejede det sig i særlig grad om deres løfte om snarlig afholdelse af demokratiske valg og selvbestemmelse for de nationale mindretal i det gamle zarrige samt det forhold, at de så ud til ikke bare at have opbakning fra arbejderne, men også fra landbefolkningen.¹⁴

Oktobrevolutionen blev simpelthen fremstillet som et skridt mod en ny og bedre verden. Selvom den krævede ofre, var det angiveligt kun småting set i et historisk perspektiv og i særlig grad i forhold til verdenskrigens menneskelige lidelser. Nok var revolutionen – som man kunne læse det i lederen den 24. november – ikke ublodig, men den havde dog ikke kostet nær så meget blod som de engelske og franske revolutioner, og det udgydte blod var kun “en dråbe til sammenligning med det hav”, som krigens fortsættelse ville betyde. Derfor lød lederskribentens afslutningsord: “Men alle venner af frihed og fred kan kun ønske, at Fredsrevolutionen må kunne overvinde de vanskeligheder, der utvivlsomt tårnes op imod den, og skænke såvel Rusland som verden fred og frihed.”¹⁵

I lederen den 9. december blev dette krav om fred sat ind i en næsten religiøs kontekst: “Når en Lenin, en Trotskij, proklamerer den fred mellem menneskene, der egentlig var den dybeste mening i de evige ord, som en jøde udtalte for næsten 2000 år siden – så råber spidsborgerne og slavesjælene i alle lande jøde efter dem.” I samme åndedrag hed det: “Fremtiden vil med begejstring, med lysende øjne læse om den store russiske revolution – den ny indledning til en ny tid.”¹⁶

Når *Social-Demokraten* på denne måde refererede til det kristne fredsbudskab og i andre tilfælde sammenlignede Oktoberrevolutionen med store samfundsomvæltninger i fortiden, må det tolkes som en klar sanktionering såvel af det bolsjevikiske projekt som af den russiske revolutions konkrete forløb.

Vel ville man ikke nægte, at der eksisterede visse forskelle mellem de socialdemokratiske og de bolsjevikiske metoder, men de var underordnet det store fredsmål. Som det hed på lederpladsen den 29. november under titlen *Freden*: “Trods al meningsforskel om taktik mellem bolsjevikker og os, sympatiserer vi med og støtter alt ærligt fredsarbejde, fra hvem det så kommer.”¹⁷ Eller som Borgbjerg udtrykte det noget mere højstemt i en tale på et socialdemokratisk fredsmøde, som avisen bragte den 24. december. Han medgav her, at revolutionen i Rusland fandt sted under nogle særlige betingelser og derfor ikke lignede den overgang til socialismen, som man kunne vente i mere avancerede lande, men fastslog derefter: “Men selv om vi erkender, at bolsjevikernes taktik er tids- og stedbestemt som al taktik og ikke passer overalt,

så har vi inderst inde en sjæl, der fri for ravnekrogs-fordom skælver af begejstring for alt, hvad der er virkelig revolutionært i verden.” Og som det videre lød: “Bolsjevikkerne kan ikke i et spring føre Ruslands 170 millioner, hvoraf de fleste endnu er analfabeter, ind i socialismen, men kan de bane vejen til folkefreden, da vil mindekransen flettes om deres ledende mænd på historiens gyldne blade, når ormene for længst har fortæret deres bagvaskere og ingen erindrer deres navne.”¹⁸

Bemærkelsesværdigt nok lod Borgbjerg altså dengang sine læsere forstå, at forskellene mellem socialdemokrater og bolsjevikker alene var af taktisk og ikke af principiel og strategisk karakter. Avisen havde en tro på, at Rusland, når den første kaotiske tid var overstået, ville komme til at følge den samme økonomiske og sociale udvikling som de mere fremskredne europæiske lande.¹⁹

På grund af sin udprægede sympati for bolsjevikkerne forholdt *Social-Demokraten* sig gennemgående skeptisk til de mere negative beretninger om situationen i Rusland, som var at finde hos de borgerlige europæiske medier og telegrambureauer. De forlydender, der hurtigt begyndte at dukke op om vold og overgreb fra bolsjevikisk side, forklarede man med, at de stammede fra eksilrussere, som for de flestes vedkommende tilhørte den overklasse, der havde en interesse i at sværte det nye styre. Og da Reuters den 11. december kunne melde om frygt for, at bolsjevikkerne ville opløse Den Grundlovgivende Forsamling, tog *Social-Demokraten* det forbehold, at meddelelsen måtte behandles med stor forsigtighed, da den stammede fra det “tendentiøse engelske Reuters Bureau”.²⁰

“Folkets sociale revolution”

På *Solidaritets* redaktion synes man i starten at have været lidt mere usikker på, hvordan man skulle forholde sig til udviklingen mod øst. Det forekommer i hvert fald påfaldende, at bladet – der på dette tidspunkt kun udkom som ugeavis – i de første uger efter revolutionen blot berørte den i ganske få linjer. Avisens første omtale den 24. november 1917 udtrykte på én gang både begejstring over revolutionen og betydelig skepsis. Som en skribent formulerede det på forsiden: “Jeg kan ikke nægte, at mit hjerte gløder af glæde over Kerevskijs – den politiske renegats – fald og bolsjevikernes sejr, men min hjerne er upåvirket, og jeg falder ikke bort i håbløshed, om deres sejr for den sociale revolution skulle forvandles til kapitalisme med lønsystem og politisk formynderskab for det store russiske folk.”²¹

Måske skyldtes redaktionens indledende tøven, at man heller ikke her rigtig stolede på de informationer, der kom fra de borgerligt orienterede nyhedsbureauer. Eller også vidste avisen bare ikke helt, hvilket ben den i de allerførste

dage skulle stå på i forhold til Lenin og bolsjevikkerne, idet syndikalisterne helt generelt nærede modvilje mod politiske partier og mere traditionelle politiske beslutningsprocesser, og således også var udpræget statsfjendtlige. Selvom den danske syndikalisme definerede sig selv som en revolutionær, socialistisk bevægelse, lå det i den syndikalistiske overbevisning, at kampen for socialismen først og fremmest var af økonomisk og arbejdsorganisatorisk karakter – og som sådan skulle føres gennem fagforeningerne.²²

Ikke længe efter var man dog klar med en mere uforbeholden støtte til “maksimalisterne”. Som *Solidaritet* spurgte sine læsere på forsiden: “Er du i din sjæl en arm træl, eller har du moralsk kraft til at blive maksimalist?”²³ Ellers er det karakteristisk for bladets dækning af begivenhederne i denne periode, at man i høj grad forsøgte at kæde bolsjevikkerne sammen med “folket”. Der blev derfor ikke gjort meget ud af selve partiet, ligesom Lenin og andre ledende revolutionære kun sjældent blev omtalt.

Ved årsskiftet 1917/1918 præsenterede *Solidaritet* sine læsere for en mere direkte og samlet stillingtagen til “de russiske kammeraters stolte frihedsværk”. I avisens fremstilling var det først og fremmest de brede masser i Rusland, der havde gjort oprør inspireret af mange års socialistisk og anarkistisk agitation.²⁴ Endnu engang blev det altså understreget, at revolutionen ikke var opstået som følge af nogle enkeltpersoners eller partiers særlige indsats, men var dybt forankret i det russiske folk. På linje med *Social-Demokraten* kobledes også *Solidaritet* revolutionen til freden, omend vinklen var en noget anden. Bladet fremhævede, at en universel fred kun kunne sikres gennem en verdensrevolution, og at det russiske folk nu havde taget det første afgørende skridt i den retning. Alt afhæng herefter af, om revolutionen hurtigt ville sprede sig til andre lande, og her stod særligt Tyskland centralt. Men *Solidaritet* havde tydeligvis ikke megen tiltro til, at arbejderne i Tyskland anført af “det forbandede tyske socialdemokrati med dets borgerlige reformisme og statssocialisme” ville melde sig under de revolutionære faner. Det samme gjaldt i øvrigt for størstedelen af den danske arbejderklasse, som man mente var blevet lullet i en dyb søvn af Socialdemokratiet. Avisen gav altså på en og samme tid udtryk for store forhåbninger til revolutionen og for stærk pessimisme, hvad angik dens umiddelbare gennemslagskraft i international sammenhæng, hvor den forventedes at lide skibbrud på grund af den europæiske arbejderbevægelses fodslæbende indstilling. Dette til trods for, at samfundsstrukturene i de fleste europæiske lande ifølge den syndikalistiske tolkning var langt mere modne til den sociale revolution, end de nogensinde havde været i Rusland. Som det blev udtrykt: “Det eneste der mangler, er, at arbejderne selv vil!”²⁵

Bladet dækkede fra da af revolutionen og dens eftervirkninger med stor

grundighed. I januar 1918 fulgte man således op med en artikelseerie under overskriften "Hvad foregår i Rusland?", der delvis bestod af artikler oversat fra en bolsjevikisk publikation. Ikke så overraskende betonedede *Solidaritets* i

Socialistiske arbejderuroligheder på Grønttorvet i København 1918. Syndikalisten Johannes Sperling lader den røde fane vaje fra sporevognens tag.

særlig grad de syndikalistiske træk ved det nye system. Man lagde således megen vægt på organiseringen af bonde-, arbejder- og soldaterråd, og på, hvordan der gennem dette system blev valgt en række “kommissærer” til at

lede landet. Det tilføjes, at denne såkaldte "regering" ikke var en regering i vesteuropæisk *parlamentarisk* forstand, fordi den til enhver tid kunne afsættes, hvis ikke den fulgte rådernes indstilling. Som det blev udtrykt: "Folket styrer sig selv og varetager sine interesser gennem sine egne én gang skabte organisationer."²⁶ I tråd med den syndikalistiske tænkning fremhævede *Solidaritet* desuden, at "dette systemskifte er ikke et politisk systemskifte, men et økonomisk", idet arbejderne og bønderne selv havde overtaget produktionsmidlerne.²⁷

Men måske var der også lidt malurt i bægeret. Avisen følte i hvert fald behov for at italesætte de mange historier, der cirkulerede om vold og plyndringer i den nye sovjetstat. Her måtte man forstå – lød det – at "øjeblikkets Rusland er den sociale revolution under udvikling", og at det er "et kaos af kræfter i rasende indbyrdes kamp". Derfor måtte det nye styre være beredt til at kæmpe mod kontrarevolutionære kræfter og selv benytte sig af den "voldsmagt", som havde været den vigtigste støtte for den gamle verden, og som dens repræsentanter stadig væk gjorde brug af. Revolutionens styrke, men – som det understregedes – kun midlertidige magtmiddel var Den Røde Garde. De plyndringer, som den borgerlige presse kunne berette om, var blot gardens forsøg på at tvinge den gamle ordens velhavere til at aflevere nogle af deres penge og ejendele. Samme nødvendige og forbigående karakter havde også den aktuelle styreform – proletariats diktatur.²⁸

Volden blev med andre ord bortforklaret som et nødvendigt onde, som "folket" i en overgangsperiode måtte ty til i kampen mod det gamle system.

Selv om *Social-Demokraten* talte med begejstring om Oktoberrevolutionen, betragtede *Solidaritet* det ikke som nogen ægte støtte, og bladet ironiserede derfor over socialdemokraternes pludselige revolutionære "koketteri".²⁹ Ifølge *Solidaritet* blev *Social-Demokraten* stort set redigeret af sit tyske søsterparti. Her støttede de angiveligt kun revolutionen, fordi de håbede, at den kunne føre til en separatfred mellem Rusland og Tyskland, der ville give Tyskland mulighed for at overføre tropper til vestfronten og derved i realiteten styrke krigsindsatsen.³⁰

Vendepunktet

I et par måneder havde den samlede danske venstrefløj altså skuet mod Rusland med store forventninger. Vel havde redaktionerne på *Social-Demokraten* og *Solidaritet* forskellige opfattelser af Oktoberrevolutionens grundlæggende årsager, bolsjevikernes fremtidsvisioner og betydningen for den danske arbejderbevægelse, men begge parter var alligevel fælles om at omfavne den russiske samfundsomvæltning.

På den politiske slagmark i Danmark havde dette dog ikke ført til nogen større forbrødring mellem socialdemokrater og syndikalister. Og snart begyndte vejene også at skilles, når det gjaldt vurderingen af situationen i Rusland.

I løbet af januar 1918 skete der således et afgørende skifte i *Social-Demokraternes* syn på revolutionen. Det var ikke sådan, at avisen fra den ene dag til den anden blev stærkt kritisk overfor alt, hvad bolsjevikkerne foretog sig, men man sporer fra da af en gradvis afstandtagen til det bolsjevikiske eksperiment. Forandringerne hang sammen med, at man på avisens redaktion følte sig stærkt skuffet over den retning, som både sovjetisk indenrigspolitik og udenrigspolitik tog i begyndelsen af det nye år.

Den 18.-19. januar 1918 trådte Den Grundlovgivende Forsamling sammen i Petrograd.³¹ Bolsjevikkerne var imidlertid i klart mindretal, og resultatet blev, at Lenin underkendte forsamlingen og lod den opløse med magt.³² *Social-Demokraten* havde i sit oprindelige forsvar for Oktoberrevolutionen lagt stor vægt på valgene til denne forsamling, der blev opfattet som et udtryk for, at landet havde kurs mod en demokratisk styreform i lighed med de fremskredne europæiske lande. Bladet havde netop set det som et af de primære problemer for den tidligere Kerenskij-regering, at den havde udskudt disse valg.³³ Som tidligere beskrevet havde avisen også haft svært ved at tro på de rygter, der allerede i december florerede om, at bolsjevikkerne kunne finde på at opløse forsamlingen, hvis de viste sig at være i mindretal.

Redaktionen fandt det nu nødvendigt at præcisere, i hvilke henseender man henholdsvis støttede og ikke støttede bolsjevikernes revolution. Det skete i en polemik vendt mod politiske modstandere både til højre og venstre. I en leder med titlen "Revolutions-pjank" fra den 26. januar skød man på de borgerlige aviser, der havde skoset socialdemokraterne for at være inkonsekvente i deres holdning til revolutionen, fordi de på den ene side havde støttet de russiske revolutionære, men på den anden side ikke mente, at der skulle kaldes til revolution i Danmark: "Den presse, der i halvtredje måned har voldsomt æreskældt bolsjevikkerne – fordi de ville *fred* – finder det nu inkonsekvent, at det danske Socialdemokrati, som sympatiserer med bolsjevikernes *fredsarbejde*, ikke laver revolutionær bevægelse i Danmark." Også syndikalisterne, der havde hånet socialdemokraterne for at savne revolutionært mod, fik en bredside i lederen, fordi de spredte deres "revolutions-pjank" og ikke forstod, at man ikke kunne overføre de russiske metoder til Danmark.³⁴

Inden længe begyndte *Social-Demokraten* at udtrykke mere klar kritik af den politiske udvikling i øst. Det skete blandt andet i to ledere med titlerne "Vendepunktet for bolsjevikkerne" og "Den russiske tragedie" fra hhv. den 30. januar og den 7. februar. Her beklagede man, at bolsjevikkerne risikerede

at miste den sympati, som mange oprindeligt havde haft for deres fredsrevolution. På den ene side blev det endnu engang understreget, at borgerlige aviser ofte spredte løgne om forholdene i Rusland. På den anden side slog bladet fast, at det ikke kunne lukke øjnene for de "farer", der havde truet styret fra første færd og på det seneste var trådt helt tydeligt frem. Rusland var angiveligt ved at udvikle sig til "et mindretals bevæbnede diktatur mod flertallet", idet bolsjevikkerne nok havde flertal blandt industriproletariatet, men ikke i den samlede befolkning. Bladet bemærkede desuden, at det nye styre havde "forsøgt at redde socialismen ved at ofre demokratiet", dengang Den Røde Garde opløste Den Grundlovgivende Forsamling. For *Social-Demokraten* bestod tragedien i, at det russiske proletariat havde vundet så store sejre, men at bolsjevikkerne nu vendte sig mod de selv samme grundsætninger, som de havde kæmpet for under revolutionen.³⁵

På dette tidspunkt var der imidlertid også indtruffet en række andre spektakulære begivenheder, som for *Social-Demokraten* kun kunne understrege, at bolsjevikkerne svigtede deres tidligere paroler.

Den 29. januar 1918 hed det således med store typer samt et udråbstegn på *Social-Demokratens* forside: "Bolsjevikkerne i krig med Finland!", mens det i underrubrikken tilføjedes: "Også krig med Ukraine, Polen og Rumænien".³⁶

Det, at sovjetregeringen i socialdemokratisk optik nu brugte militær magt mod blandt andet de nationale mindretal, der efter revolutionen kæmpede for selvbestemmelse eller fuld uafhængighed af det russiske rige, ser ud til at være en anden afgørende komponent i avisens holdningsskifte. Det var imidlertid ikke kun de nationale mindretals rettigheder, bolsjevikkerne nu forbrød sig mod, mente men, men hele fredstanken. Efter *Social-Demokratens* vurdering var det Lenins gamle ide om en "revolutionær krig" – som man ellers troede, han havde opgivet – der nu dukkede op igen. Det var – som det også lød – en særlig russisk "revolutions-romantik", der ikke varslede nogen hurtig fred, men tværtimod ville kræve nye strømme af blod.³⁷

I syndikalisternes avis *Solidaritet* gav udviklingen ikke anledning til en tilsvarende holdningsændring. Bladet tegnede med andre ord et helt andet billede af de seneste begivenheder i revolutionens hjemland. Som man her så det, var opløsningen af Den Grundlovgivende Forsamling blot et udtryk for, at Den Røde Garde havde "jaget en flok politiske spækjagere, en samling kapitalistiske lakajer fra hinanden", da de havde forsøgt at sætte sig op mod arbejder-, bonde og soldaterrådernes suverænitet.³⁸ Valgene til forsamlingen var nemlig alene at betragte som det gamle kapitalistiske systems forsøg på at generobre magten fra arbejderne og bønderne. Ifølge avisen havde processen ydermere været præget af valgsnyd fra både kapitalisternes og de moderate socialdemokraters side.³⁹ *Solidaritet* betragtede Lenins kup som fuldt legitimt,

fordi det nye rådssystem i Rusland var udtryk for en virkelig "folkeparlamentarisme", der stod i modsætning til Vestens "kapitalistiske statsparlamentarisme". Med opløsningen af Den Grundlovgivende Forsamling var det blot blevet understreget, at det russiske folk ikke ønskede en traditionel regering til at "tyrannisere sig". Avisen ironiserede også over *Social-Demokratens* holdningsskifte og gjorde blandet andet gældende, at dens "forlørne begejstring" havde fået "et par ordentlige øretæver", idet det ikke kun var Socialdemokratiets meningsfæller, men også selve den parlamentarisme, som partiet byggede på, der var blevet smidt på porten af Den Røde Garde.⁴⁰

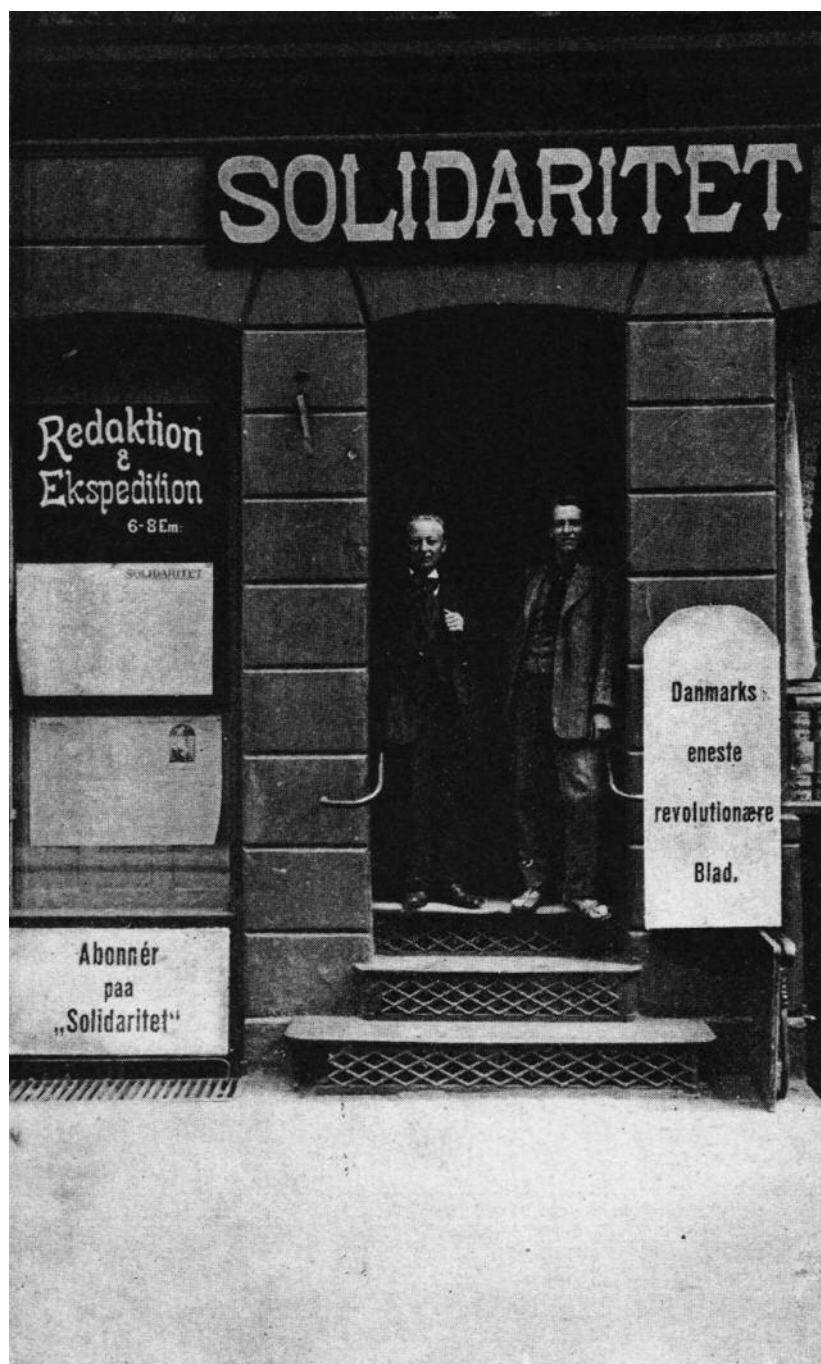
Dækningen af begivenhederne i Finland så på samme måde noget anderledes ud i *Solidaritet*. Her fulgte arbejderne simpelt hen i fodsporene af deres russiske fæller i kampen mod en "blodsugende kapitalistklasse", lød det. De Røde havde rejst sig mod regeringen dels på grund af "den truende kapitalistiske undertrykkelse og udsugning" og dels på grund af den akutte knaphed på levnedsmidler. De havde ganske vist modtaget en begrænset våbenstøtte fra Rusland, men det var som modvægt til den hjælp, som de borgerlige havde fået fra blandt andet Sverige. Artiklen sluttede med endnu en salve vendt mod Borgbjerg: "Det er dog modbydeligt – ja, det er sjofelt, at fordi Ruslands og Finlands arbejdere ikke går efter den Borgbjerg'ske recept, at de så skal tilsjofles i 'Soc.-Dem.' og de danske arbejdere holdes i uvidenhed om de virkelige forhold."⁴¹

Grøfterne på den danske venstrefløj var altså nu blevet særdeles dybe, når det kom til bedømmelsen af situationen i Rusland, og det blev der siden hen ikke ændret på. Opfattelsen af Sovjetstaten vedblev at være en markant skillelinje mellem Socialdemokratiet og de mere radikale socialistiske kræfter i Danmark i al den tid, Moskva-kommunismen eksisterede som politisk system.

Forstærkede modsætninger – foråret 1918 til foråret 1921

Den følgende tid var ligeledes rig på store begivenheder, både i international sammenhæng og internt i Sovjetstaten. På den danske venstrefløj kom der yderligere nogle stemmer til i debatten om de revolutionære perspektiver, da flere nye partidannelser så dagens lys, herunder Danmarks Kommunistiske Parti, DKP.

Den danske venstrefløjspresses dækning af udviklingen i Rusland kan siges at følge tre hovedspor i denne periode. Det drejede sig om: 1. spørgsmålet om fred, herunder retningen af sovjetisk udenrigspolitik i bredere forstand, 2. det politiske system som det nu for alvor begyndte at tage form og 3. den sociale udvikling. På alle tre punkter var der ifølge *Social-Demokraten* tale om en form for tilbagevenden til tidligere tiders zaristiske styre.

Solidaritets redaktion i Todesgade 20 på Nørrebro. I døren til avisens lokaler står redaktør Christian Christensen (til venstre).

Ifølge avisen havde sovjetisk politik udviklet sig til “en underlig blanding af verdensrevolutionær propaganda og alrussisk nationalisme”.⁴² Eksempelvis var man af den opfattelse, at de tysk-sovjetiske fredsforhandlinger i Brest-Li-

tovske i begyndelsen af 1918 var præget af russernes stærke tro på at kunne starte en verdensrevolution med udgangspunkt i Tyskland.⁴³ Det verdensrevolutionære aspekt så avisen også udfoldet i styrets støtte til radikale socialistiske kræfter i andre lande. Det gjaldt ikke mindst under revolutionsforsøget i Tyskland i efteråret 1918. Men man mente også, at bolsjevikkerne – blandt andet gennem økonomiske midler – satsede på at kunne sprede revolutionen til eksempelvis Skandinavien. Efterhånden begyndte avisen dog mere og mere at se et nationalistisk motiv som den afgørende faktor i sovjetisk udenrigspolitik. Nu drejede det sig først og fremmest om at genoprette det zaristiske Ruslands gamle grænser.⁴⁴ *Social-Demokraten* udtrykte nu som før sin dybe skuffelse over bolsjevikstyrets krænkelse af de nationale mindretals rettigheder, men betragtede det i stadig højere grad som en videreførelse af zarstyres politik.

Svarende til avisens opfattelse af, at Rusland var flere århundreder bagud i social udvikling sammenlignet med Vesteuropa, fremhævede man også, at hverken den russiske bondestand eller den russiske arbejderklasse havde været klar til at overtage magten gennem en socialistisk revolution.⁴⁵ Resultatet var, at industriproduktionen var blevet ødelagt, at byerne var begyndt at uddø, og at en alvorlig hungersnød hærgede landet. De kaotiske tilstande var yderligere blevet forstærket af, at de nye ledere savnede administrativ erfaring. Avisen talte med dette som udgangspunkt igen og igen om “bolsjevismens økonomiske bankerot” og antydede flere gange, at der ventede et snarligt kollaps på snart sagt alle fronter.⁴⁶ I socialdemokratisk optik var Rusland altså på ingen måde på vej mod socialismen. For som redaktør Borgbjerg udtrykte det, blev socialismen “aldrig et produkt af et middelalderligt samfund i forfald og kaos”.⁴⁷

I takt med, at borgerkrigen mellem Røde og Hvide begyndte at hærge landet, og en række udenlandske magter samtidig intervererede militært i konflikten, blev udviklingen på slagmarken ligeledes fulgt tæt af *Social-Demokraten*. På et tidspunkt synes bladet at have frygtet, at De Hvide ville vinde, og at der derfor ville opstå et nyt reaktionært og nationalistisk Rusland, der kunne finde på at samarbejde med tilsvarende kræfter i Tyskland. En sådan udvikling anså bladet for at være endnu værre end et fortsat sovjetstyre. I det perspektiv var bolsjevikkerne altså trods alt at betragte som det mindste af to onder.⁴⁸

I foråret 1919 lød vurderingen desuden, at bolsjevikkerne var begyndte at pantsætte landets rigdomme til “Vestens kapitalister”, der primært – måtte man forstå – havde jødisk baggrund. Dette indebar ikke blot, at de russiske arbejdere ville ende som slaver af udenlandsk kapital, men også at Ruslands egne fattige jøder ville blive udsat for grufulde pogromer.⁴⁹

Et af de forhold, som fyldte mest i *Social-Demokratens* beskrivelse af den sociale udvikling efter bolsjevikkerne magtovertagelse, var den dybtgående revolution, som efter bladets opfattelse vitterligt havde fundet sted på landet. Blot mente man ikke, at denne revolution var socialistisk i sin natur. I avisens optik havde den bedst stillede del af bondestanden nemlig tilegnet sig den jord, der tidligere havde tilhørt adel og kirke, mens de små bønder næsten intet havde fået ud af samfundsomvæltningen. De mere velstående var nu blevet konservative og satte sig derfor voldsomt imod både nationaliseringen af jorden og sovjetregeringens tvangsinddrivelse af korn til staten, som bladet i øvrigt ikke havde nogen sympati med. Denne tvangsinddrivelse havde nemlig, som man så det, udviklet sig til det rene "røver- og banditvæsen".⁵⁰

Det billede, der nu blev malet, var altså næsten så sort, som det kunne blive. Kritikken af det politiske system tog til i styrke gennem hele perioden, i takt med at dets konturer blev stadig mere tydelige. Som det eksempelvis blev slået fast: "Bolsjevikkerne herredømme er blevet til diktatur – et militært diktatur støttet til Den Røde Garde."⁵¹ Der var end ikke tale om et proletariats diktatur, men om et mindretal-partis diktatur over hele folket. Rådssystemet eksisterede med andre ord nu kun på papiret, mens den virkelige magt var samlet på ganske få hænder. Blandt det nye regimes centrale redskaber var – som det hed – de "overordentlige kommissioner", som man ifølge bladet kun kunne sammenligne med Den Spanske Inkquisition.⁵² Det var det hemmelige politi, ledet af Feliks Dzerzjinskij, som *Social-Demokraten* her refererede til. Systemet kunne altså i avisens øjne kun bevare magten gennem udbredt voldsanvendelse og massiv knægtelse af presse- og forsamlingsfriheden, ja, byggede mere og mere på ren terror.

Men hvorfor fandt befolkningen sig i al denne vold og undertrykkelse? Her skulle man ifølge *Social-Demokraten* længere tilbage i historien for at finde forklaringen. Russerne havde i 500 år været slaver under en autokratisk leder: "De bøjede sig for zaren, og de bøjer sig for Lenin."⁵³

Lige som tidligere var der i avisen sjældent tale om længere redegørelser for selve den marxistiske ideologi eller dyberegående artikler om forholdet mellem den socialdemokratiske og den bolsjevikiske socialisme-opfattelse. Dog blev det med jævne mellemrum slået fast, at bolsjevikkerne havde fået Marx' lære galt i halsen, og at sovjetsystemet simpelthen var en ren karikatur af socialismen.⁵⁴

For *Solidaritets* vedkommende skete der i denne periode en bemærkelsesværdig udvikling, hvad angik dækningen af Oktoberrevolutionen og dens konsekvenser.⁵⁵ Det billede, der nu blev tegnet af bolsjevikstyret, var væsentlig mere tvetydigt og omskifteligt. Hvor omtalen tidligere havde været positiv hele vejen igennem, så dukkede der i løbet af 1918 adskillige artikler op, der

forholdt sig stærkt kritisk til udviklingen. Her kunne man blandt andet læse, at bolsjevikkerne tegnede et skønmaleri af de sociale forhold i landet, at systemet byggede på censur og undertrykkelse af politiske modstandere, og at der var tale om en høj grad af voldsanvendelse fra statens side. Eller som det også blev udtrykt: Bolsjevikstyret havde udviklet sig til et militært diktatur og et despoti.⁵⁶ Altså på lange stræk en kritik, der mindede om den, som man kunne finde hos *Social-Demokraten*.

Artiklerne afspejlede efter alt at dømme den interne uenighed, der dengang herskede i den syndikalistiske bevægelse, hvor nogle medlemmer såsom *Solidaritets* redaktør Christian Christensen mere og mere orienterede sig mod kommunismen og Sovjetrusland, mens andre ofte mere anarkistisk prægede grupperinger modsatte sig denne orientering.⁵⁷ Det er her vigtigt at skelne mellem på den ene side selve revolutionen og de samfundsomvæltninger, den umiddelbart medførte, og på den anden side den bolsjevikiske styreform, som den senere udviklede sig. Hvor vel alle radikale socialister helhjertet kunne støtte det første, delte vandene sig i stigende grad, når det drejede sig om opfattelsen af bolsjevikernes faktiske fremfærd. Dette ambivalente forhold kom i varierende grad til udtryk i *Solidaritets* spalter i de næste par år, særligt i den periode, hvor Christian Christensen sad fængslet, og andre kræfter dominerede redaktionen.⁵⁸ Nu gik mere negative historier hånd i hånd med de artikler, der stadig maalede et rosenrødt billede af forholdene i Sovjetstaten og følgelig bagatelliserede den danske og udenlandske presses kritiske rapporter om udviklingen under henvisning til, at de sædvanligvis var stærkt overdrevne.⁵⁹

Ikke overraskende betonedede man stadig de elementer, der i særlig grad syntes at harmonere med den syndikalistiske tænkning. De positivt anlagte artikler lagde også vægt på det omfattende oplysningsarbejde, der foregik i Sovjetrusland, og styrets store omsorg for de svage. Som eksempel på dette bragte *Solidaritets* i et særligt julenummer ved årsskiftet 1919/1920 en lang billedreportage af den fremtrædende venstrefløjsskikkelse Marie Nielsen om børneforsorgen i Sovjetstaten. Heri kunne man blandt andet læse, at de børn, der var i sovjetregeringens varetægt, voksede op under forhold, "som ingen nok så velstillet arbejder i Vesteuropa kan give sine børn". Desuden hed det, at det nu var de forældreløse børn, der havde overtaget den tidligere overklasses luksusboliger.⁶⁰ Vel kunne meget endnu forbedres, lød budskabet, men sammenlignet med forholdene i eksempelvis Tyskland var livet i Sovjetstaten langt at foretrække. De problemer, der vitterligt lod sig iagttage, var angiveligt kun detaljer i det store billede. Eller som avisen udtrykte det ved to-årsdagen for Oktoberrevolutionen: "Vi vil ikke beskære retten til kritik, og den kan være både berettiget og gavnlig; men for os forsvinder alle de små detailspørgs-

mål i skyggen af dette ene, at den russiske arbejderklasse kæmper en heltemodig kamp, ikke alene for deres egen, men for hele verdensproletariatets frihed.”⁶¹

Når det gjaldt spørgsmålet om revolutionens internationale gennemslagskraft, var bladet allerede i slutningen af 1918 og begyndelsen af 1919 blevet grebet af en ny stærk revolutionseufori. Nu så man oprør i stil med Oktoberrevolutionen bryde ud snart sagt alle vegne. Det drejede sig ikke kun om verdenskrigens tabere Tyskland, Ungarn og Østrig; også i lande som Schweiz, Holland, Portugal og Norge mente bladet at kunne spore en kraftig revolutionær gæring.⁶²

Det globale revolutionsperspektiv fik yderligere næring, da den såkaldte Kommunistisk Internationale, eller Komintern, blev stiftet på Moskvas initiativ i marts 1919 som et fælles “verdensparti” for de kommunistisk orienterede partier, der efterhånden var opstået i de enkelte lande. Kominterns anden kongres i sommeren 1920 var dog mindst lige så vigtig som den stiftende kongres. Her vedtog man nemlig de såkaldte Moskva-teser, der pålagde alle de tilknyttede partier at fungere ud fra de samme principper om organisering og strategi som bolsjevikkerne i Rusland. Oprettelsen af Komintern skabte øjensynligt en vis uenighed på *Solidaritets* redaktion. I første omgang synes bladet at forholde sig ret skeptisk til udviklingen, blandt andet med baggrund i syndikalisternes generelle mistro til partidannelser og centralisering.⁶³ Men redaktionens sovjetorienterede kræfter drejede mere og mere avisen i retning af et positivt syn på Komintern. Fra efteråret 1920 førtes i *Solidaritets* en længere debat om syndikalisme over for kommunisme. Her plæderede redaktør Christian Christensen for, at syndikalismen og kommunismen i det store og hele byggede på de samme grundopfattelser og havde de samme målsætninger.⁶⁴

I mellemtiden var den danske venstrefløjspresse blevet suppleret med nye stemmer, der tegnede et entydigt positivt billede af udviklingen i Sovjetstaten og næsten fuldstændigt identificerede sig med de russiske bolsjevikker.

En af disse var avisen *Klassekampen*, der begyndte at udkomme 1. maj 1918 som organ for partiet Socialistisk Arbejderparti. Her betragtede man simpelthen sig selv som bolsjevikernes partifæller. Følgelig havde redaktionen væsentligt mere fokus på det russiske søsterparti, end tilfældet var hos det traditionelt partiskeptiske *Solidaritets*. Det betød blandt andet, at læserne også fik en mere grundig indføring i den bolsjevikiske teori. Eksempelvis kunne man orientere sig i ikke så få taler og skrivelser først og fremmest fra Lenins hånd, men også af andre fremtrædende sovjetiske politikere. Der var desuden både uddrag af sovjetforfatningen og referater af Petrograd-sovjettens vedtagelser, ligesom man kunne blive klogere på emner som sovjetisk kultur- og

familiepolitik og de intellektuelle og revolutionen.⁶⁵ I den periode, hvor *Klassekampen* eksisterede, var sovjetstatens overlevelse i høj grad usikker. Som følge heraf centrerede en stor del af avisens ruslandsdækning sig om at formidle det lidt dobbelte budskab, at Sovjetruslands eksistens på den ene side var en kendsgerning, men at landet på den anden side var truet af såvel indre som ydre kontrarevolutionære kræfter. Derfor lød igen og igen en opfordring til de danske og vestlige arbejdere om på en hver tænkelig måde at støtte Sovjetstaten og selv rejse sig til revolutionær handling.⁶⁶ Også i *Klassekampen* blev der brugt betragtelig spalteplass på at betvivle politiske modstanderes syn på det nye bolsjevistikystre, hvad enten skytset så var rettet mod borgerlige kræfter eller andre partier og grupperinger på venstrefløj. Her drejede det sig særligt om udmeldingerne fra *Social-Demokraten*, der i en artikel af SAP-medlemmet Martin Andersen-Nexø blev beskrevet som "et proletarblad, der overgår de mest reaktionære borgerlige i ondartede overgreb på den kæmpende broder".⁶⁷

Da *Klassekampen* i august 1919 af økonomiske årsager måtte ophøre med at udkomme som dagblad for i stedet at overgå til en kortlivet tilværelse som ugeblad, lagde avisen ikke skjul på, hvor dens sympati havde ligget. For som det lød: "*Klassekampen*' var det første blad, der her i Danmark helt og uforfærdet stillede sig på bolsjevismens, på kommunismens faste grundlag."⁶⁸

Identifikationen med bolsjevikkerne blev videreført i avisen *Arbejdet*, der begyndte at udkomme i efteråret 1919 som organ for Danmarks Venstresocialistiske Parti, og dækningen af forholdene i Rusland ændrede ikke markant karakter. Dog aner man en vis udvikling i årenes løb i retning af mere og mere flokselpræget og indholdsløs sovjetpropaganda. Her fandt man jævnligt artikler om de helt enestående evner, der kendetegnede Lenin og andre fremtrædende revolutionsledere.⁶⁹ Ligesom man kunne følge med i stort og småt i Sovjetstaten med konstant vægt på de mange fremskridt, der angiveligt lod sig iagttage. Avisen bakkede også fuldt og helt op om oprettelsen af Komintern i 1919 og fremstillede i alt væsentligt kravene til de andre kommunistpartier om at rette ind efter de paroler, der kom fra Moskva, som et nødvendigt redskab i kampen for verdensrevolutionen.⁷⁰

Men snart ændrede avisbilledet sig atter. I 1920 skiftede Danmarks Venstresocialistiske Parti navn til Danmarks Kommunistiske Parti. I foråret 1921 blev DKP og den syndikalistiske organisation Fagoppositionens Sammenlutning lagt sammen under navnet Danmarks Kommunistiske Føderation, og fra maj 1921 begyndte *Solidaritet* og *Arbejdet* at udkomme som ét blad med navnet *Arbejderbladet*.

Faste fronter – foråret 1921-1924

Fra da af lå fronterne så godt som fast. Hvor *Social-Demokraten* repræsenterede en yderst kritisk tilgang til Oktoberrevolutionen og sovjetssystemet, stod *Arbejderbladet* – på trods af andre interne uenigheder på redaktionen – for en stærkt positiv holdning.⁷¹

Social-Demokratens dækning fulgte i det store og hele de samme hovedspor som før, men hvor man tidligere havde gisnet om, at Sovjetstaten snart ville kollapse, synes man nu at betragte styret som relativt stabilt og levedygtigt. Måske er det også derfor, at bladet på den ene side fortsat gav udtryk for en principiel afstandtagen til bolsjevikkerne og deres styre, men på den anden side talte for en tilnærmelse til Sovjetrusland, eksempelvis i handelsøjemed, ud fra mere realpolitiske, danske interesser.⁷²

Helt afgørende for denne periode blev “Den Nye Økonomiske Politik” (NEP), som Lenin indførte i foråret 1921. Denne politik skulle afløse den radikale “Krigskommunisme” fra sovjetstyrets første år og havde til formål at afhjælpe nogle af landets voldsomme økonomiske problemer. I første omgang så *Social-Demokraten* ud til at hilse NEP velkommen som Ruslands vej ind i en kapitalistisk udviklingsfase, der så senere ville gøre det muligt at overgå til socialismen. Set i dette perspektiv ville det russiske samfund altså nu bevæge sig fremad efter samme model som de vesteuropæiske lande.⁷³ Som avisen opfattede det, havde sovjetregimet gennem indførelsen af NEP erkendt, at Rusland ikke kunne springe det kapitalistiske stadium over i det, der ifølge den marxistiske teori var en objektivt givet historisk proces. Bladet tolkede samtidig den nye udvikling som et vidnesbyrd om, at Sovjetstaten i højere grad var blevet en almindelig stat på lige fod med staterne i det øvrige Europa. Ud fra denne præmis mente man også, at der var gode muligheder for økonomisk samarbejde. Bladet så således et stort potentiale for dansk handel i Rusland.⁷⁴

Det billede, som *Social-Demokraten* tegnede af de indre forhold i NEP-tidens Rusland, var dog langt mere dystert, hvis det blev bedømt ud fra den russiske arbejderklassens umiddelbare interesser. Også i denne periode var det et tilbagevendende tema, at bønderne i virkeligheden var de store vindere som følge af revolutionen, mens industriproletariatet stod tilbage som taberne takket være bolsjevikernes egen politik.⁷⁵ I november 1921 hed det således i overskriften til avisens artikel i anledning af 4-årsdagen for Oktoberrevolutionen: “Hvad der er vundet for bønderne, er tabt for arbejderne”.⁷⁶

Hvis *Social-Demokraten* havde håbet, at den delvise økonomiske liberalisering under NEP ville gå hånd i hånd med en slækkelse af de politiske tøjler, måtte man ydermere snart se sine forhåbninger briste. Det var på ingen måde blevet muligt for socialistiske kræfter af mere moderat observans at komme

til orde igen. Særligt skueprocesserne mod et større antal ledende Socialrevolutionære i første del af 1922 ser ud til at have været afgørende for bladets ændrede syn på udviklingen.⁷⁷ Tønen blev herefter skærpet, og NEP blev beskrevet som kapitalisme i “dens mest tøjlesløse form”, der tilmed også havde ødelagt spirene til en socialdemokratisk arbejderbevægelse. Det russiske folk, der havde drømt om socialisme, var i stedet vågnet op i “kapitalismens forgård”.⁷⁸

I løbet af efteråret 1923 bragte avisen en artikelserie af den russiske socialdemokrat R. Abramovitj, der levede i eksil i Vesteuropa, under titlen “Sovjet-Ruslands fremtid”.⁷⁹ Her var hovedpointerne endnu engang, at Rusland var forblevet et klassesamfund, om end af en anden art end tidligere, idet småborgerskabet nu slog tonen an i byerne i skikkelse af de såkaldte “NEP-mænd”, det vil sige de mindre erhvervsdrivende, mens selvstændige bønder dominerede på landet. Arbejderklassens forhold var til gengæld fortvivlende, ikke mindst på grund af landets katastrofale økonomiske situation. Revolutionen havde således i høj grad svækket det russiske proletariat. Dertil kom, at det politiske system kun var demokratisk i teorien. Sovjetterne, der formelt set udgjorde grundstenene i den nye samfundsorden, havde i praksis ingen

Socialistisk Arbejderparti opstod på mange måder som en konsekvens af Oktoberrevolutionen. På den 1. kongres i januar 1919 blev partiavisen Klassekampen stolt vist frem.

indflydelse. Al opposition, inklusive de andre arbejderpartier, var blevet knust ved hjælp af brutal terror.

Socialdemokratiet udgav i 1924 disse artikler samt nogle mere generelle betragtninger om kommunismen og dens stilling i Danmark i den lille bog "Kommunismen. Håndbog for Socialdemokratiet".⁸⁰ Titlen indikerer, at der var tale om en slags socialdemokratisk katekismus i spørgsmålet om Sovjetrusland. Bogens essens var, at sovjetsystemet og kommunismen i almindelighed hverken i social, økonomisk eller politisk henseende repræsenterede noget som helst positivt og således umiddelbart var en trussel, der måtte bekæmpes af al magt. Trusselsbilledet modereredes dog samtidig ganske meget gennem en understregning af, at kommunisterne hverken i Rusland eller Danmark opererede med den helt store succes.⁸¹

I 1924 indtraf et andet afgørende vendepunkt. Sovjetstatens ubestridte førstemand, Lenin, døde efter en længere sygdomsperiode. *Social-Demokraten* gjorde i den forbindelse en slags status over hans projekt: "Navnet vil stå til sene tider ombølget af blodtåger fra den gale tid, da Rusland gennem krise og vånede, gennem hunger og pest, mord, brand og vold langsomt antog sin nye form", lød det her. Endnu engang blev hans virke sammenlignet med det gamle system: "Rusland havde fået en zar, og hans metoder afveg på intet punkt fra zarismens gamle, henrettelser, fængsel, deportation, spionage etc." Man spåede samtidig, at der nu ville udbryde en voldsom magtkamp blandt Lenins mulige arvtagere.⁸²

Selv om *Social-Demokraten* gik ind for at fremme danske handelsinteresser i Rusland og på den baggrund også hilste det velkommen, da den danske regering i juni 1924 anerkendte sovjetstaten de jure, var bladet fortsat stærkt kritisk over for de interne forhold i landet. Som det hed på lederplads: "For ethvert tænkende menneske står det på forhånd klart, at Danmark ikke ved at træde i normal forbindelse med Rusland påtager sig blot skygge af moralsk medansvar for de indre tildragelser i Rusland."⁸³

I *Arbejderbladet* fremhævede man, at sovjetregeringen nu havde et mere solidt fodfæste end nogensinde. Bolsjevikkerne var ganske vist blevet tvunget til at acceptere en vis grad af kapitalisme på grund af den udeblevne verdensrevolution. Men man måtte forstå, at det i Rusland var "arbejderne, der tåler kapitalisterne, og ikke omvendt som i resten af verden kapitalisterne, der tåler arbejderne".⁸⁴ Der var simpelthen tale om "revolutionær realpolitik". Men da kapitalismens dage under alle omstændigheder var talte på lidt længere sigt, var det ikke noget problem, at Lenin i den aktuelle situation havde givet visse indrømmelser til kapitalisterne for at udvikle Sovjetstatens økonomi i et kortere perspektiv.⁸⁵

Der blev også lagt megen energi i at tilbagevise de mange usande rygter

om Sovjetstaten, som *Arbejderbladet* mente at kunne finde i stort set alle andre aviser.⁸⁶ Eksempelvis spurgte bladet i lederen den 6. juli 1921 med titlen "Mod dumheden", om mon de, der fremkom med de mange beskyldninger og usandheder om kommunismen og udviklingen i Rusland, var ved deres fulde fem. Bladet svarede selv, at det var de formentlig, "for så vidt man ikke vil betragte deres til åndelig blindhed udartende bolsjevikhad som en alvorlig hindring for en fornuftig brug af sanserne – og tilbage bliver da en så uohørt frækhed – en så topmålt sjofelhed – en så samvittighedsløs 'smartnes', at man også her med føje må spørge sig selv, hvor det overhovedet er muligt, at mennesker kan bære sig således ad."⁸⁷ Med andre ord kunne man simpelthen ikke stole på de øvrige avisers kritiske historier om Sovjetstaten, fordi de var skrevet af bolsjevikhadende charlataner.

Den forfærdelige hungersnød, der hærgede dele af Rusland i 1921-1922, blev dækket intenst. Men det var karakteristisk for bladet, at den udelukkende blev beskrevet som resultatet af tørkekatastrofe, misvækst og "de indre og ydre fjenders virksomhed".⁸⁸ Der blev med andre ord ikke sagt et ord om, at sovjetregeringens politik på landet var en væsentlig årsag til ulykkerne. Tværtimod måtte man forstå, at: "Intet sandhedskærligt menneske tør påstå, at sovjetstyret eller kommunisterne har nogen skyld eller del i den indeværende hungerkatastrofe."⁸⁹

Samtidig kunne læseren finde talrige beretninger om de fremskridt, som Sovjetstaten allerede havde skabt for den russiske befolkning. Et gennemgående tema var regimets store omsorg for børnene, de unge, kvinderne, de syge, arbejderne, bønderne, soldaterne – ja, snart sagt alle grupper i samfundet.⁹⁰

Det kan ikke overraske, at Lenins død fik væsentlig mere spalteplass i *Arbejderbladet* end i *Social-Demokraten*, og at tonen her mildt sagt var en anden. Man aner tydeligt ansatserne til den Lenindyrkelse, der for alvor tog fart i de følgende år. Han blev lovprist som både "fader", "læremester", "revolutionsarmeens indsigtsfulde fører", "vor største ånd", "alverdens arbejderes ven og kammerat" samt "vor uødelige fører". Bladet søgte at gøre det klart for sine læsere, hvad det var for et helt unikt menneske, der nu var gået bort. Og som det hed på lederplads: "Kun gennem verdensrevolutionen kan vi på værdig måde hædre vor afdøde mesters minde!"⁹¹

Arbejderbladet havde længe agiteret for, at Danmark anerkendte Sovjetstaten diplomatisk. Ikke fordi Sovjet ikke kunne klare sig uden Danmark, som det hed, men fordi Danmark ikke kunne klare sig uden Sovjetstaten.⁹² Derfor hilste man naturligvis den danske de jure anerkendelse af landet velkommen, idet man med bladets ord glædede sig over, at Danmark på den måde "anerkender bolsjevik-revolutionen som en fuldbyrdet lovlig kendsgerning".⁹³

Det samlede billede

I denne artikel er der blevet kastet lys over, hvordan Oktoberrevolution i Rusland og det sovjetsystem, den banede vej for, blev præsenteret for læserne af en række aviser på den danske venstrefløj. Målet har været, dels at opridsede det grundlæggende mønster i pressedækningen, dels at følge forskydningerne i dette mønster i perioden 1917-1924.

Som konstateret var det i tiden umiddelbart efter revolutionen temmelig uklart for venstrefløjspressen i Danmark, hvilke politik-ideologiske visioner de nye bolsjevikkiske magthavere havde for den mere langsigtede udvikling. Aviserne hæftede sig derfor mest ved bolsjevikkernes fredsagitation. Oktoberrevolutionen blev simpelthen set som kimen til en afslutning på Første Verdenskrig og hilstes derfor velkommen af både socialdemokrater og de mere radikale socialister. Men forskelle var der – endog af helt fundamental karakter. Socialdemokraterne tænkte tydeligvis i baner af en konventionel fred. De danske syndikalister var derimod af den opfattelse, at det i global sammenhæng kun var muligt at sikre freden gennem en verdensrevolution efter russisk forbillede – uden at man dog turde stole på, at den internationale arbejderklasse umiddelbart var klar til at løfte opgaven.

Usikkerheden om bolsjevikkernes langsigtede kurs og den umiddelbare sympati, som den danske venstrefløj havde for selve fredsbudskabet, fik i vidt omfang de forskellige presserøster til at indlæse netop de elementer i billedet af Oktoberrevolutionen, der svarede til deres egne politiske præferencer.

Social-Demokraten var således klar til at tilsidesætte de fleste af sine tidligere forbehold over for bolsjevikkerne. Man fremstillede nu deres til tider hårdhændede metoder som nødvendige omkostninger under de særlige forhold, der herskede i datidens Rusland. Avisen mente sågar, at forskellen mellem bolsjevikker og socialdemokrater udelukkende var taktisk bestemte. Alt i alt udtrykte avisen derfor sin tiltro til, at den nye sovjetstat – når først røgen havde lagt sig – langsomt ville bevæge sig i retning af en demokratisk socialisme i stil med den, der dominerede i den vesteuropæiske arbejderbevægelse.

Syndikalisternes avis *Solidaritets* gjorde sit til at bortforklare de kritiske historier om bolsjevikkernes fremfærd under henvisning til, at der var tale om groft fordrejede eller direkte usande smædehistorier. På den positive side betonedes man først og fremmest det, man så som Oktoberrevolutionens særlige syndikalistiske træk, dvs. systemet af arbejder-, bonde- og soldaterråd, der efter avisens opfattelse ville bane vej for en mere direkte folkelig deltagelse i forvaltningen af det nye samfund. I samme ånd fremhævede man, at revolutionen var udsprunget af dybe kræfter i den russiske befolknings brede lag. De bolsjevikkiske ledere og deres elitært orienterede revolutionsteori gjorde

man derimod ikke meget ud af. Det var – som man opfattede det – *folket selv*, der havde erobret magten.

I takt med, at sovjetregeringens overordnede politik tegnede sig stadig mere tydeligt, begyndte *Social-Demokraten* at se med langt mere kritiske øjne på udviklingen. Det afgørende omslag synes at være indtruffet allerede i anden halvdel af januar 1918. Opløsningen af Den Grundlovgivende Forsamling og regimens hårde kurs over for de nationale mindretal var for avisen et klart udtryk for, at bolsjevikkerne forbrød sig mod de selv samme paroler, som de var gået til kamp for under revolutionen. Troen på en gradvis russisk overgang til en fredelig, demokratisk socialisme begyndte langsomt at smuldre.

Anderledes så det ud hos *Solidaritets*, hvor man under alle omstændigheder ikke havde meget tiltro til den almindelige parlamentarisme. Lenins aktion mod Den Grundlovgivende Forsamling blev derfor her betragtet som en legitim del af opgøret med det gamle system. De konflikter, der udspillede sig blandt de nationale mindretal eller mellem disse og den sovjetiske regering, blev på samme måde betragtet som De Rødes retfærdige kamp mod De Hvide og ikke som et udslag af russisk nyimperialisme.

I den følgende tid skruede *Social-Demokraten* yderligere op for kritikken af det bolsjevikiske projekt. Der blev nu tegnet et billede af et land på randen af kollaps – præget af borgerkrig, sult, nye sociale modsætninger, knægtelse af basale rettigheder, desorganisering og økonomisk sammenbrud. Det eneste, der holdt dette skrøbelige rædselsherredømme sammen, var angiveligt hærens og det hemmelige politis vold og tvang. Forklaringen på denne katastrofale udvikling fandt man først og fremmest i Ruslands almindelige tilbagestående. Ja, faktisk var der – mente man – tale om en reel tilbagevenden til zarismen, politisk såvel som socialt. Blot hed den nye zar nu Lenin.

Solidaritets ruslandsdækning blev efterhånden præget af betydelige indre modsætninger, der efter alt at dømme afspejlede de ganske forskellige holdninger til bolsjevikkerne, der eksisterede hos de stridende parter inden for den syndikalistiske bevægelse. Én fløj orienterede sig mere og mere mod bolsjevikkerne og betragtede derfor opbygningen af sovjetsystemet med stor optimisme. En anden fløj så stadig positivt på selve Oktoberrevolutionen, men forholdt sig stærkt kritisk til det politisk-økonomiske system, som bolsjevikkerne efterfølgende etablerede.

Efterhånden dukkede der imidlertid nye politiske grupper op i Danmark, der mere entydigt betragtede sig selv som bolsjevikernes direkte kampfæller. Hermed var de grundlæggende modsætninger inden for den danske arbejderpresse blevet markeret med al tydelighed for de næste mange år frem – også når det gjaldt opfattelsen af Oktoberrevolutionen og sovjetsystemet.

En tid synes *Social-Demokraten* at have betragtet Den Nye Økonomiske

Politik, NEP, som Lenin indførte i 1921, med en vis afventende optimisme. Men man blev atter skuffet og præsenterede NEP som den mest rå og rendyrkede form for kapitalisme – og tilmed en kapitalisme, der gik hånd i hånd med et despotisk politisk system. Da Lenin døde i 1924, havde avisen da heller ikke mange positive ord at sige om hans indsats.

Hvis nogen skulle være i tvivl om, hvor de danske socialdemokrater stod, når det kom til bedømmelsen af den sovjetiske samfundsmodel, behøvede man i øvrigt blot at kaste et blik på den håndbog i kommunisme, som partiet udgav i 1924. Her var billedet entydigt negativt.

I *Arbejderbladets* optik var NEP udtryk for nødvendig realpolitik, fordi den verdensrevolution, der skulle have hjulpet sovjetstaten til at overleve og udvikle sig, indtil videre var udeblevet. Derfor var Moskva nødt til at give visse indrømmelser til kapitalismen. Men de var – blev det understreget – kun af mindre omfang, og det var stadig arbejderne, der satte dagsorden i Sovjetrusland. Kursen mod socialisme lå således fast. Avisens læsere blev da også regelmæssigt orienteret om de store fremskridt, der skete. Denne lykkelige udvikling kunne man ifølge avisen først og fremmest takke Lenin for. Hans død i 1924 blev følgelig beskrevet som en umådelig tragedie både for det sovjetiske folk og for den samlede menneskehed.

Oktoberrevolutionen og det nye Sovjetrusland måtte nødvendigvis blive en klar udfordring for den samlede danske venstrefløj. For første gang var en europæisk regering i færd med at virkeliggøre et socialistisk samfund. Tilmed i forventningen om, at revolutionsprocessen snart ville komme til at omfatte resten af verden. I begyndelsen var det ikke helt nemt for hverken socialdemokrater eller de mere radikale socialister i Danmark at formulere en klar og konsekvent holdning til udviklingen i øst – som det ikke mindst fremgår af partiaviserne. Men i Lenins dødsår – 1924 – var de to opfattelser af sovjetregimet, der dengang dominerede venstrefløjspressen, for længst blevet trukket helt skarpt op.

For socialdemokraterne – det store skræmmebillede. For kommunisterne – et lysende forbillede.

Noter

1. Den russiske revolution omtales ofte som Oktoberrevolutionen, da der i Rusland 1917 fandt to revolutioner sted; en borgerlig i februar 1917 og en socialistisk i oktober 1917. Månederne februar og oktober refererer dog til den julianske kalender, som man dengang benyttede i Rusland. I denne artikel vil jeg bruge den danske tidsangivelse, hvorefter den socialistiske revolution fandt sted i begyndelsen af november 1917.

2. Der kan tages mange kildekritiske forbehold, når det i almindelighed gælder arbejdet med avisartikler. Formålet med denne artikel er imidlertid ikke at afprøve artiklernes sandhedsværdi, men alene at kortlægge og systematisere de vurderinger af Oktoberrevolutionen, der her blev videreføret til læserne.
3. Internt i Socialdemokratiet eksisterede ligeledes mere revolutionært orienterede kræfter organiseret omkring grupperingen "Socialdemokratisk Ungdomsforbund", der senere sluttede sig til kommunismen.
4. *Solidaritets, Klassekampen, Arbejdet og Arbejderbladet* udkom i nogle perioder som ugeblade og i andre som dagblade.
5. Morten Thing: *The Russian Revolution and the Danish Labour Movement*, Socialismo Storia, Milano 1991. Artiklen kan findes online: http://forskning.ruc.dk/site/files/53235000/The_russian_revolution.pdfs, s.1-32, se s. 3 i onlineversionen.
6. Lars Brønd Sørensen: *Det danske socialdemokrati og Sovjetrusland 1917-1924. Socialdemokratiet som internationalt parti*, speciale 1978; Erik Beukel: *Dansk perception af den russiske Oktoberrevolution med særligt henblik på Socialdemokratiet og De radikale i tiden 1917-1919*, speciale 1970; Thing 1991; Claus Bryld: *Det danske socialdemokrati og revisionismen*, bind 2, København, 1976; Claus Bryld: *Socialdemokratiet og den russiske revolution*, *Jyllands Posten* 9.4.2017; Bent Jensen: *Danmark og det russiske spørgsmål 1917-1924*, Aarhus 1979; Kurt Jacobsen: *Mellem København og Moskva*, Viborg 1989; Curt Sørensen: *Den syndikalistiske ideologi i den danske arbejderbevægelse ca. 1910-1921*, *Historie Jyske Samlinger*, 8, 1969, s. 273-315; Aleksander Kan: *Danmarks Socialdemokrati og den russiske borgerkrig*, *Arbejderhistorie*, 3, 1997, s. 1-9. For mere om billedet på den yderste danske venstrefløj på Oktoberrevolutionens tid se også Morten Thing og Jørgen Bloch-Poulsen: *Danmarks Kommunistiske Parti 1918-1941*, Viborg 1979; Morten Thing: *Portrætter af 10 kommunister*, Aarhus 1996, særligt s. 9-69 om Marie Nielsen. Vedrørende den russiske revolution i almindelighed se eksempelvis Erik Kulavig: *Den Russiske Revolution 1917. Et folks tragiske kamp for frihed*, København, 1. udgave 2010 (ny udgave 2017); Bent Jensen: *Ruslands Undergang. Revolutioner og sammenbrud 1917-1921*, København 2017; Richard Pipes: *The Russian Revolution*, New York 1991.
7. Ententen var under Første Verdenskrig en alliance mellem Storbritannien, Frankrig, Belgien, Serbien, Italien, Japan, Kina og Rusland. Mod disse stod de såkaldte Centralmagter; Tyskland, Østrig-Ungarn, det Osmanniske Rige og Bulgarien.
8. Om baggrunden for Oktoberrevolutionen, se Kulavig 2010, s. 24-160; Jensen 2017, passim; Pipes 1991, særligt s. 90-119, 138-149, 234-246.
9. Ordet bolsjevik kommer fra det russiske ord "bolsje", der betyder flere, mens "mensje" betyder mindre eller færre. Der tales således om hhv. "flertalsfolkene" og "mindretalsfolkene". Stridspunkterne mellem de to fløje drejede sig blandt andet om kravene til partimedlemmerne og partiets taktik.
10. Pipes 1991, s. 341-380.
11. *Social-Demokraten* 9.11.1917. Alle citater er i det følgende omskrevet, så de følger nutidig dansk retstavning samt med enkelte undtagelser regler for translitteration fra russisk til dansk.
12. *Social-Demokraten* 10.11.1917.
13. Se fx de stort anlagte overskrifter på forsiden 18.11.1917 "Fredsrevolutionens sejr i Rusland" og 3.12.1917 "Ruslands bønder støtter fredsrevolutionen", se også 24.11.1917. Om den politiske baggrund for dette se Jensen, 2017, s. 205-211.
14. Se fx *Social-Demokraten* 24.11.1917, 3.12.1917, 8.12.1917, 9.12.1917. Jf. Beukel 1970, s. 26.
15. *Social-Demokraten* 24.11.1917.
16. *Social-Demokraten* 9.12.1917.

17. *Social-Demokraten* 29.11.1917.
18. Tale af Borgjerg afholdt 23.12.1917 ved et socialdemokratisk fredsmøde. Gengivet i *Social-Demokraten* 24.12.1917. Jf. Brønd Sørensen 1978, s. 32; Bryld 2017, passim.
19. Se fx *Social-Demokraten* 24.12.1917, 26.1.1918. Jf. Bryld 1976, s. 22-23.
20. *Social-Demokraten* 11.12.1917; Beukel 1970, s. 30.
21. *Solidaritet* 24.11.1917.
22. Sørensen 1969, s. 273-315, særligt s. 277, 295-296.
23. *Solidaritet* 1.12.1917.
24. *Solidaritet* 29.12.1917.
25. *Solidaritet* 29.12.1917.
26. *Solidaritet* 5.1.1918.
27. *Solidaritet* 19.1.1918.
28. *Solidaritet* 19.1.1918.
29. *Solidaritet* 1.12.1917, 5.12.1917.
30. *Solidaritet* 15.12.1917, 29.12.1917, 5.1.18, 12.1.1918.
31. Det nuværende Sankt Petersborg.
32. Valget til Den Grundlovgivende Forsamling blev afholdt i december 1917.
33. Se fx *Social-Demokraten* 20.1.1918. Jf. Jensen 1979, s. 66. *Social-Demokraten* nøjedes i første omgang med at omtale opløsningen af forsamlingen relativt neutralt for senere på måneden at tage mere eksplicit afstand.
34. *Social-Demokraten* 26.1.1918. Jf. Beukel 1970, s. 32; Brønd Sørensen 1978, s. 40-42; Thing 1991, s. 2-3 (onlineartikel).
35. *Social-Demokraten* 30.1.1918, 7.2.1918. Lederen den 7.2.1918 var hentet fra det østrigske socialdemokratiske avis *Arbeiter-Zeitung*, men indholdet "falder sammen med vore synspunkter", som *Social-Demokraten* udtrykte det.
36. Situationen var dog i virkeligheden noget mere kompliceret end *Social-Demokraten* gav indtryk af. Hvad angår eksempelvis Finland, der havde erklæret sig uafhængigt af Rusland i december 1917, var det de finske kommunister, som med en vis militær støtte fra Sovjet havde gjort oprør mod landets borgerlige regering. Det var med andre ord ikke *Sovjetstaten*, der officielt var draget i krig.
37. *Social-Demokraten* 29.1.1918
38. *Solidaritet* 26.1.1918.
39. Interessant nok henviste bladet ikke til Lenins eget argument for at suspendere forsamlingen, nemlig at det store agrarparti De Socialrevolutionære siden afholdelsen af valgene var blevet splittet i to og at dens venstrefløj nu samarbejdede med bolsjevikkerne, og at de oprindelige valglisten derfor ikke længere afspejlede den politiske virkelighed.
40. *Solidaritet* 26.1.1918.
41. *Solidaritet* 16.2.1918.
42. *Social-Demokraten* 6.11.1918.
43. *Social-Demokraten* 10.3.1918, 6.11.1918, 23.12.1918. Disse fredsforhandlinger, der begyndte i december 1917 og blev afsluttet i marts 1918, førte til, at Rusland mistede en betydelig del af sit territorium, herunder Finland, de baltiske lande og Ukraine.
44. *Social-Demokraten* 24.3.1919; Beukel 1970, s. 34-36.
45. Se fx *Social-Demokraten* 23.12.1918, 10.3.1919, 7.11.1919.
46. *Social-Demokraten* 7.4.1919. Se fx også 5.3.1920. Jf. Bryld 1976, s. 12.
47. *Social-Demokraten* 10.12.1918. Se også 2.11.1918, 23.12.1918, 10.8.1919. Jf. Bryld 1976, s. 25.
48. Se fx *Social-Demokraten* 4.8.1918, 18.9.1919, 7.11.1919. Jf. Brønd Sørensen 1978, s. 51-52. For mere om Socialdemokratiets syn på borgerkrigen se Kan 1997.
49. *Social-Demokraten* 8.4.1919, 7.6.1919, 7.11.1919, 7.6.1922.
50. *Social-Demokraten* 6.11.1918. Se fx også 18.8.1918, 29.10.1918, 23.12.1918, 7.11.1919.

51. *Social-Demokraten* 23.12.1918. Se også 6.11.1918.
52. *Social-Demokraten* 7.11.1919.
53. Se fx *Social-Demokraten* 2.11.1918, 23.12.1918.
54. Se fx *Social-Demokraten* 7.11.1919.
55. Sørensen 1969, s. 305.
56. Se fx *Solidaritet* 8.6.1918, 13.7.1918, 20.7.1918, 27.7.1918, 7.9.1918.
57. Sørensen 1969, s. 305-314.
58. Se Christian Christensens debat vendt mod disse kræfter i *Solidaritet* 12.5.1921, hvori han fremhæver, at støtten til revolutionen og støtten til bolsjevikkerne ikke kan skilles ad. Her skriver han: "Jeg har aldrig under mit fængselsophold tilbragt så bedrøvelige timer, som dem, jeg siden tilbragte med at læse *Solidaritets* ledende artikler for året 1919".
59. Se fx *Solidaritet* 28.9.1918, 25.11.18.
60. *Solidaritet* 1.1.1920.
61. *Solidaritet* 7.11.1919. Se fx også 28.9.1918, 7.11.1919, 30.1.1921.
62. Se fx *Solidaritet* 19.10.1919, 28.9.1918, 4.11.1918, 7.11.1918, 8.11.1918, 9.11.1918, 20.11.1918, 2.1.1919, 13.11.1919.
63. Se fx *Solidaritet* 26.3.1919, 2.11.1920, 3.11.1920, 7.11.1920. Den 2.11.1920 og 3.11.1920 skrev en af modstanderne af det tætte samarbejde med Moskva, at syndikalisme og bolsjevisme var diametrale modsætninger blandt andet som følge af bolsjevikernes krav om centralisme.
64. Sørensen 1969, s. 306-312; Jacobsen 1989, s. 27-31.
65. Se fx *Klassekampen* 5.7.1918, 20.9.1918, 7.11.1918, 14.11.1918, 21.11.1918, 30.4.1919, 1.5.1919, 23.8.1919, 24.10.1919, 7.11.1919.
66. Se fx *Klassekampen* 1.5.1918, 19.7.1918, 23.8.1918, 7.11.1918, 4.12.1918, 19.12.1918, 1.5.1919, 24.10.1919, 7.11.1919.
67. *Klassekampen* 19.12.1918. Se fx også *Klassekampen* 5.7.1918, 20.9.1918, 7.11.1918, 5.12.1918, 31.12.1918. *Klassekampen* fik i 1919 et betragteligt økonomisk tilskud via Stockholm fra Komintern i Moskva. Se Morten Thing (red.): *Guldet fra Moskva. Finansieringen af de nordiske kommunistpartier 1917-1990*, 2. udgave, København 2012, s. 166-67.
68. *Klassekampen* 24.8.1919.
69. Se fx *Arbejdet* 29.11.1919, 6.3.1920, 5.9.1920, 10.3.1920, 24.11.1920.
70. Se fx *Arbejdet* 14.10.1920.
71. Da *Solidaritet* og *Arbejdet* blev slået sammen til *Arbejderbladet* i foråret 1921, bevilgede Komintern 5000 kr. til bladets drift i det første kvartal. Se Thing 2012, s. 169-70. Uenighederne inden for den kommunistiske bevægelse i Danmark førte i begyndelsen af 1922 til en så dyb splittelse, at der i en periode eksisterede to forskellige partier, der udgav hhv. *Arbejderbladet* og en publikation, der også fik navnet *Klassekampen*. I 1923 lykkedes det at bilægge striden. De to partier blev samlet igen og fortsatte med i fællesskab at udgive *Arbejderbladet*. I det følgende beskæftiger jeg mig kun med *Arbejderbladet*. Den uenighed, der i splittelsesperioden var mellem parterne, påvirkede ikke i synderlig grad synet på Oktoberrevolutionen og Sovjetstatens udvikling. Se Jacobsen 1989 for en grundig beskrivelse af det komplicerede forløb omkring DKP's oprettelse.
72. Jf. Brønd Sørensen 1969, s. 94-98.
73. *Social-Demokraten* 9.5.1921, 17.6.1921, 23.5.1921. Jf. Claus Bryld 1976, s. 25-26.
74. Jf. Jensen 1979, s. 357-358; Brønd Sørensen 1978, s. 94-98.
75. Se fx *Social-Demokraten* 23.5.1921, 17.6.1921, 13.7.1921, 4.11.1921, 7.11.1921.
76. *Social-Demokraten* 7.11.1921.
77. Se fx *Social-Demokraten* 19.3.1922, 14.6.1922, 17.9.1922. Jf. Brønd Sørensen 1978, s. 96. Som anført i note 39 var De Socialrevolutionære et revolutionært parti forankret i agrarsocialisme.

78. Se lederen 17.9.1922. I samme nummer kunne læseren ved selvsyn betragte forholdene i Rusland i en billedreportage med titlen "Livet i Petrograd næsten som i zar-tiden". Se fx også 12.1.1922.
79. Artiklerne blev bragt i *Social-Demokraten* 28.10.1923, 5.11.1923, 6.11.1923, 12.11.1923. Avisens translitteration af hans russiske navn var Abramowitsch.
80. *Kommunismen. Håndbog for Socialdemokratiet*. Socialdemokratiets forlag Fremad, 1924.
81. Som eksempler på den måde, avisen omtalte kommunisterne i Danmark og andre lande, se blandt andet de ledende artikler "Hjemmebolsjevikkerne" 1.5.1921 og "Kommunist-farce i Stockholm" 28.8.1924.
82. *Social-Demokraten* 23.1.1924. Allerede en uges tid inden Lenins død havde avisen berettet om, hvordan partitoppen lå i indbyrdes splid, og Trotskij var blevet forvist fra Moskva (*Social-Demokraten* 13.1.1924). Om forventningerne til fremtiden efter Lenins død, se fx Oskar Hansens kronik i *Social-Demokraten* 1.7.1924 og lederen "Ruslands Napoleon" 27.12.1924.
83. *Social-Demokraten* 20.6.1924. Se fx også 5.3.1923, 1.6.1923. Jf. Jensen 1979, s. 358.
84. *Arbejderbladet* 4.11.1922, 9.11.1923.
85. *Arbejderbladet* 25.5.1921 og 6.7.1921. Se også 23.6.1921, 28.7.1921, 1.1.1922.
86. Se fx *Arbejderbladet* 25.5.1921, 29.5.1921, 18.6.1921, 6.7.1921, 28.7.1921, 3.11.1921.
87. *Arbejderbladet* 6.7.1921.
88. *Arbejderbladet* 1.1.1922. Se også 28.7.1921, 11.8.1921.
89. *Arbejderbladet* 28.8.1921.
90. Se fx *Arbejderbladet* 23.6.1921, 6.7.1921, 4.8.1921, 7.8.1921, 17.8.1921, 1.6.1922, 10.7.1924.
91. *Arbejderbladet* 25.1.1924.
92. Se fx *Arbejderbladet* 29.6.1921, 3.12.1921.
93. *Arbejderbladet* 20.6.1924. Se også 7.11.1924.

Abstract

Julie Birkedal Riisbro: *The October revolution and the Danish Left*.
 Arbejderhistorie, 2, 2017, pp. 61-93.

The October Revolution in Russia was a crucial moment for the Socialist movement worldwide. On a national scale it meant that all Socialist parties now had to define their attitude towards the Bolsheviks.

This article sheds light on how the Revolution and its political and institutional consequences in the shape of the Soviet system was covered by the most important socialist newspapers in Denmark in the years 1917-1924.

It is shown how, in the first few months after the October upheaval, the Bolshevik message of peace was the dominating element in the main organ of the Social Democratic party *Social-Demokraten*, and how all prior reservations towards Lenin and his party were now set aside. In mid-January 1918,

however, Lenin dissolved the Constituent Assembly by force, and this became a turning point for the newspaper. The initial belief in a gradual and peaceful transition to a democratic socialism in Russia rapidly disappeared. The picture painted by the newspaper now was extremely bleak, in so far as reports on violence, hunger, disorganization and political repression were repeatedly emphasized. This remained the overall story told by *Social-Demokraten* throughout the period.

At the time of the Revolution another Danish left wing publication was the Syndicalist *Solidaritet*. This newspaper revealed a certain ambivalence towards the new Soviet state. After an initial support of the Bolsheviks, with an emphasis on the seemingly Syndicalist features in their political program, we see how some of its articles continued the positive coverage of the events in Russia while others were much more skeptical of the political and economic system as it gradually evolved.

In the wake of the October Revolution new groups appeared that considered themselves the Bolshevik's Danish counterparts. In their publications *Klassekampen* and *Arbejdet* focus was on the great progress made by the new Socialist state. All criticism was toned down, and the negative stories to be found in other papers were depicted as false accusations or slander against Soviet Russia. A recurring theme was also the need for Danish workers to support their Russian brothers.

When the Danish Communist Party was established in 1919/1920 the October Revolution became one of the essential dividing line between *Social-Demokraten* and the new Communist newspaper *Arbejderbladet* in the years to come. Thus, crucial changes like the "New Economic Policy" in 1921 and Lenin's death three years later were described in a completely different light.

Julie Birkedal Riisbro
cand.mag. i østeuropastudier og samfundsfag
julie_birkedal@hotmail.com